

Kaip ugdyti vaikus, turinčius įvairiapusį raidos sutrikimą?

**Specialioji pedagogė ir logopedė metodininkė
Justina Valterė**

Bendras autizmo apibrėžimas

- Autizmas – tai neurologinis raidos sutrikimas, kuris labiausiai paliečia kalbos ir bendravimo, socialinių įgūdžių ir elgsenos vystymąsi. Šis sutrikimas įtakoja tai, kad žmogus kitaip bendrauja, jaučia bei suvokia pasaulį.
- autizmas ne liga, juo nesergama
- autizmas neužkrečiamas
- kol kas nėra vaistų autizmo gydymui
- tokia būklė tęsiasi visą gyvenimą
- šiam sutrikimui nėra būdingi tipiški išoriniai fiziniai bruožai

Autizmo spektro sutrikimai įvardijami TLK-10-AM sisteminiame ligų sąraše kaip įvairiapusiai raidos sutrikimai

- TLK-10-AM sisteminiame ligų sąraše autizmo spektro sutrikimai įvardijami kaip įvairiapusiai raidos sutrikimai ir skirstomi į atskiras grupes: F84 Įvairiapusiai raidos sutrikimai F84.0 Vaikystės autizmas F84.1 Atipiškas autizmas F84.2 Retto sindromas F84.3 Kiti dezintegraciniai vaikystės sutrikimai F84.4 Hiperaktyvus sutrikimas, susijęs su protiniu atsilikimu ir stereotipiniais judesiais F84.5 Aspergerio sindromas F84.8 Kiti įvairiapusiai raidos sutrikimai F84.9 Nepatikslintas įvairiapusis raidos sutrikimas

Aspergerio sindromas

- „Lengva“ autizmo forma
- Vidutinis/aukštas intelektas
- Tipiška kalbos raida, tačiau sunkumai suprantant perkeltinę prasmę
- Socialinio bedravimo sutrikimas
- Riboti pomėgiai
- Sunkumai motorikos ir judesio srityje
- Sensoriniai jautrumai

Rett'o sindromas

- Rett'o sindromas yra retas kompleksinis neurologinis sutrikimas, būdingas beveik išskirtinai mergaitėms.
- Tai įgimtas genetinis sutrikimas, pažeidžiantis MECP2 geną.
- Rett'o sindromas ypatingas tuo, jog mergaitės pirmuosius gyvenimo metus vystosi įprastai, o sutrikimo regresinis pobūdis pradeda ryškėti antraisiais gyvenimo metais.
- Mergaitės/moterys gimusios su šiuo sindromu jau ankstyvoje vaikystėje turi sunkią ir įvairiapusę negalią bei negali pačios patenkinti net būtiniausių savo poreikių,
- Mergaitės/moterys yra visiškai priklausomos nuo kitų žmonių.

Vaikystės autizmas

- a) nenormalus ar sutrikęs vystymasis, pasireiškiantis iki trejų metų amžiaus;
 - b) psichopatologija visose trijose sutrikusiose funkcionavimo srityse: socialinio bendravimo, komunikacijos ir riboto, stereotipinio bei pasikartojančio elgesio.
- Be šių specifinių diagnostinių požymių dažni ir kiti, nespecifiniai sutrikimai: fobijos, miego ir mitybos sutrikimai, bei agresija (nukreipta į save).

Atipiškas autizmas

- Pasireiškia vėliau nuo 3-4 metų.
- Ribotas bendravimas, stereotipinis pasikartojantis elgesys.
- Dažniausiai pasireiškia žymiai protiškai atsiliekančiams ar turintiems žymių specifinių kalbos suvokimo sutrikimų.
- Bendravimas dažnai būna naivus, vienpusis, kalba monotoniška; nuolat žaidžia tuos pačius žaidimus; ankstyvojoje vaikystėje būdingos pasikartojančios rutinos ir žaidimai, tačiau vėliau pradeda domėtis skaičiais, ypač reklamomis, transporto priemonėmis. Intelektas gali būti ir normalus, bet mokykloje apibūdinami kaip keisti, nesugebantys įsitraukti į socialinius žaidimus ir mokomąją veiklą.

Komunikacijos, kalbos suvokimo sunkumai

- Dažnai pasitaikančios problemos:
- keistas kalbėjimo tonas, ritmas, intonacijos
- klausimų ar atskirų frazių kartojimas (echolalija)
- sunkumai išreiškiant save žodžiais, suprantant sudėtingesnius sakinius/nurodymus
- pažodinis kalbos supratimas (gali būti sunku suprasti humorą, sarkazmą, ironiją, "skaityti tarp eilučių")
- sunku suprasti kito emocijas veide, kūno kalbą
- vaizdinę informaciją suvokia geriau nei žodinę
- maždaug trečdalis iš viso nekalba, o bendrauja tik alternatyvios komunikacijos priemonėmis (gestais, paveikslėliais, spec. programėlėmis)

Sunkumai socialinėse situacijose

- sudėtinga užmegzti pokalbį
- sunku susirasti draugų
- kai kada žmogus turintis ASS atrodo užsidaręs „savo pasaulyje“. Taip jis atsiriboja nuo aplinkos dirgiklių, arba sutelkia dėmesį į jam įdomią veiklą
- gali būti sunku žaisti komandinius, grupinius, vaizduotės žaidimus (pvz.: vaikai nežaidžia „namais“)

Stereotipiniai judesiai

- Tai vadinama savistimuliacija, nes stimuliuoja sensorinius pojūčius. Būtent tai dažnai jiems padeda nusiraminti, susikonscentruoti ar išvengti nerimo, baimės priepuolio.
- **Keli savistimuliacijos pavyzdžiai:**
- lingavimas pirmyn atgal
- garsų ar frazių kartojimas
- plojimas rankomis
- spragsėjimas pirštais
- šokinėjimas
- dainavimas ar niūniavimas

Sensorinės problemos

- Klausą, regą, lytėjimą, uoslę, skonį – jutimo organai gali būti labai jautrūs, arba atvirkščiai – mažiau jautrūs nei įprasta. Skirtingi ASS žmonės turi skirtingus sensorinius pojūčius: gali dirginti garsai, ryškios spalvos, tam tikri drabužiai, kvapai. Ir tai gali būti taip nepamatuojamai stipru, kad sukelia skausmą, paniką ar baimės priepuolį; kai kurie gali būti mažiau jautrūs fiziniam skausmui; gali vengti prisilietimų arba atvirkščiai – nejauti kito žmogaus
- komforto zonos ir per artį būti pokalbio metu, liesti nepažįstamą žmogų; Jie girdi viską iš karto – aplinkinių balsus, pranešimus apie gaunamas SMS žinutes praeivių
- kišenėse, ventiliatoriaus ūžimą, žingsnius gatvėje, vėją už lango, vandens tekėjimą upėje.

Struktūros poreikis

- Jiems dažniausiai reikia aiškos struktūruotos dienos tvarkės, mėgsta tam tikrus veiksmus daryti nuolat ta pačia tvarka. Netikėtumai, staigūs pasikeitimai jiems sukelia nerimą, todėl ASS turintiems žmonėms paprasčiau laikytis pastovių taisyklių, pasikartojančių veiklų. Jie gali:
- labai griežtai laikytis tam tikros veiksmų sekos, dienos tvarkės;
- būti stipriai prisirišę prie kokių nors daiktų;
- dėti daiktus tam tikra tvarka (pvz. žaislus dėti į liniją ir pan.)
- gali būti sunku prisitaikyti prie pasikeitimų
- gali geriau prisitaikyti prie įvairių situacijų, kai žino ko tikėtis.

Kitaip išreikšta empatija

- Iš tiesų jie nėra bejausmiai, tik jiems sunku “įlikti į kito žmogaus kailį”, suprasti kūno ženklus, mintis.
- Jų emocijos neretai neturi pakopų – jei jie nuliūde, jie yra absoliučiai nuliūde, besisielojantys ar įsiutę. Tai veda prie neadekvačių reakcijų ir didelių socialinių nesusipratimų.

Pastovus palydovas – stresas

KĄ MES MATOME

Kovojimą Agresyvių elgesį Kandžiojimą
Spardymąsi Šaukimą
Mušimąsi Daiktų mėtymą

Man reikia pertraukos
Man reikia meilės
Aš sukrėstas, priblokštas
Man reikia susidraugauti su tavimi ir su šitais darbais
Aš nesu blogas, man tiesiog patinka daug bendrauti
Aš pavargęs
Aš noriu šito žaislo
Tu manęs negirdi, nesupranti
Man reikia išlaisvinti savo emocijas, o moku tik tokiu būdu

Aš alkanas

KO MES NEMATOME

VšĮ Psichologinės pagalbos ir mokymų centras

AUTIZMO „DOVANOS“ ARBA STIPRIOSIOS PUSĖS

- gerą vizualinę atmintis
- nestandartinį mąstymą, tam tikrų dėsningumų suvokimą
- susikonzentravimą į jiems įdomias veiklas
- pastabumą smulkiausioms detalėms
- įsigilinimą į savo interesų sritis
- teisingumą (kalba teisybę, nemeluoja, neišsisukinėja, nenaudoja „socialinių kaukių“)
- polinkis į vienodumą daro juos tvarkingus ir organizuotus.

Pasiruošimas darbui su vaikais, turinčiais ASS

Pasiruošimas darbui su vaikais, turinčiais ASS

- pamokos metu mokytojai už nugaros turi būti neutralus fonas;
- fluorescencines lemputes pakeiskite paprastomis arba naudokitės dienos šviesa;
- įrangą laikykite spintelėse;
- venkite oro gaiviklių ar cheminių kvapų;
- kėdžių ir suolų kojas patepkite tam skirtomis priemonėmis arba priklijuokite guminius „padukus“;
- pridenkite langus užuolaidomis, kad lauke esantys objektai neblaškytų dėmesio

Poilsio zonos įkūrimas

- Naudodami pertvarą ar knygų lentyną atskirkite erdvę kabineto kampe, ten padėkite sėdmaišį ir kelias pagalvėles.
- **Ši erdvė neturi būti didelė – kaip nedidelė palapinė.**
- Vaikui atsikvėpti gali padėti triukšmą slopinančios ausinės ar ausų kištukai.

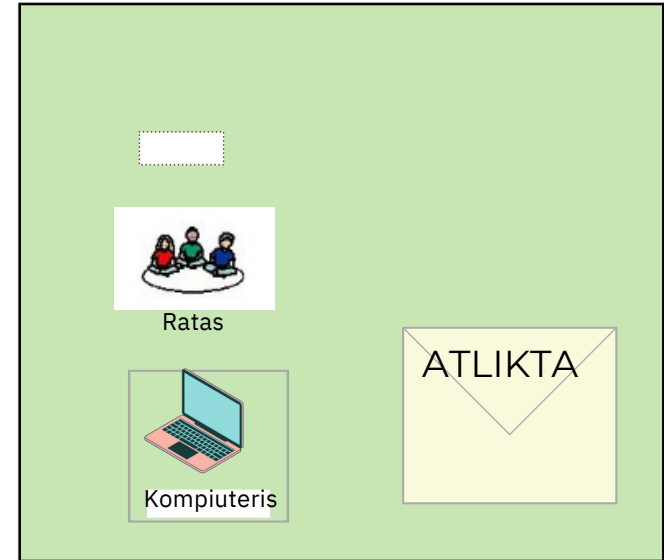
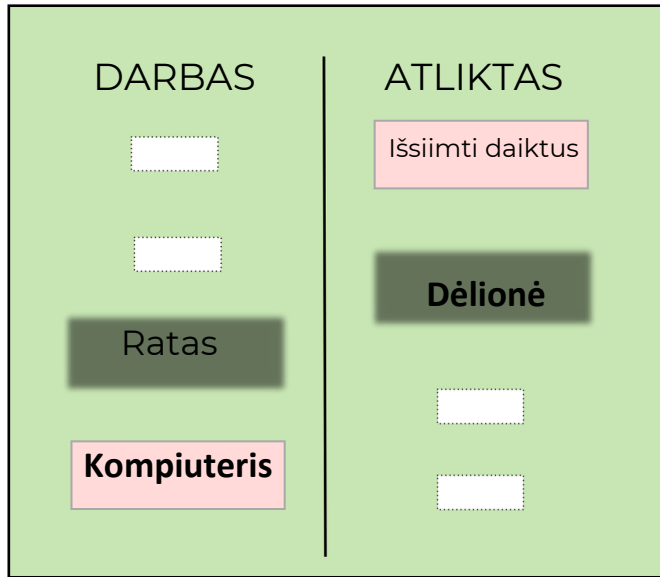
Poilsio zonos įkūrimas

- Į krepšį pridėkite vaikams skirtų daiktų: suktukų,
- stresą malšinančių kamuoliukų,
- spaudomų žaislų (necypsinčių),
- kramtukų,
- paprasto ar išmaniojo plastilino,
- minkštų žaislų – bet ko, ką galima liečiant nusiraminti ir susikaupti.

Tvarkaraščio kūrimas

Kibi juosta su kortelėmis

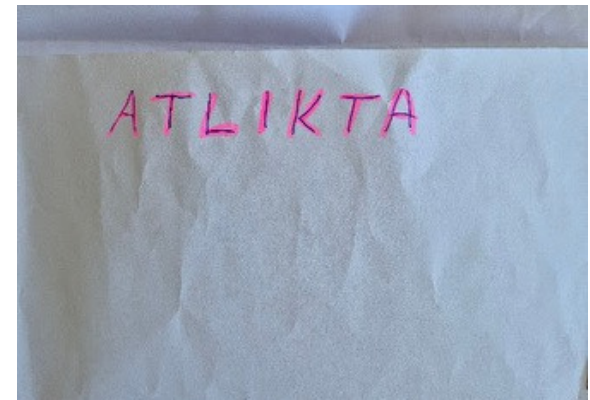

Tvarkarašį padalinkite į du stulpelius, kad būtų galima parodyti, kurios užduotys jau atliktos. Kai užduotis yra atlikta, perkelti kortelę į kitą stulpelį.

Arba galite prie tvarkaraščio priklijuoti voką, į kurį dėsime atliktų užduočių korteles.

Tvarkaraščio kūrimas

Pvz.

Tvarkaraščio kūrimas

Paprastas tvarkarašis „Iš anksto atspausdinti kontroliniai sąrašai“

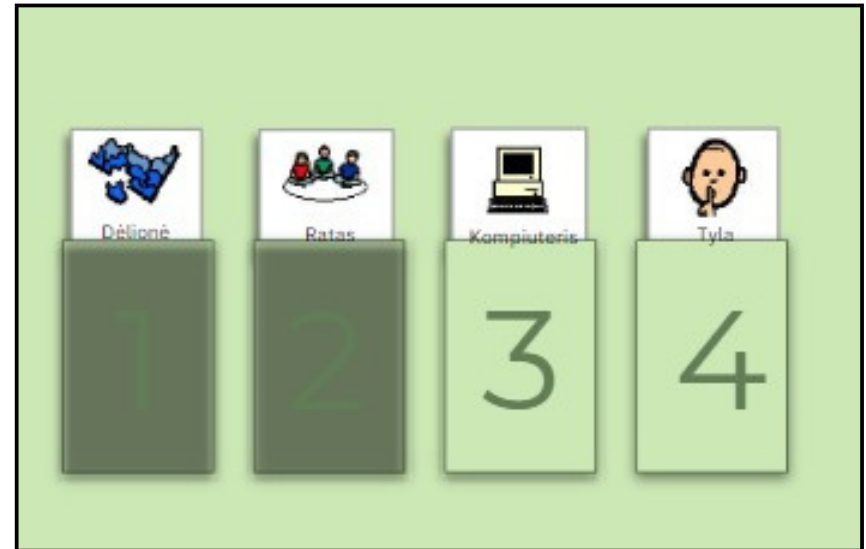
☐	Dėlionė
☐	Ratas
☐	Kompiuteris
☐	Pietūs

☐	Dėlionė	
☐	Ratas	
☐	Kompiuteris	

Tokį tvarkaraštį lengva sukurti. Jame atliktas užduotis galima pažymėti varnele. Jis ypač tinka vyresniems mokiniams arba tada, kai pamokos dažnai vyksta skirtinguose kabinetuose.

Tvarkaraščio kūrimas

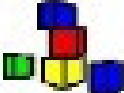
Kišenėlės su kortelėmis

Kibią juostą galima pakeisti kišenėlėmis (arba užspaudžiamais maišeliais), kuriose laikomos užduočių kortelės.

Tvarkaraščio kūrimas

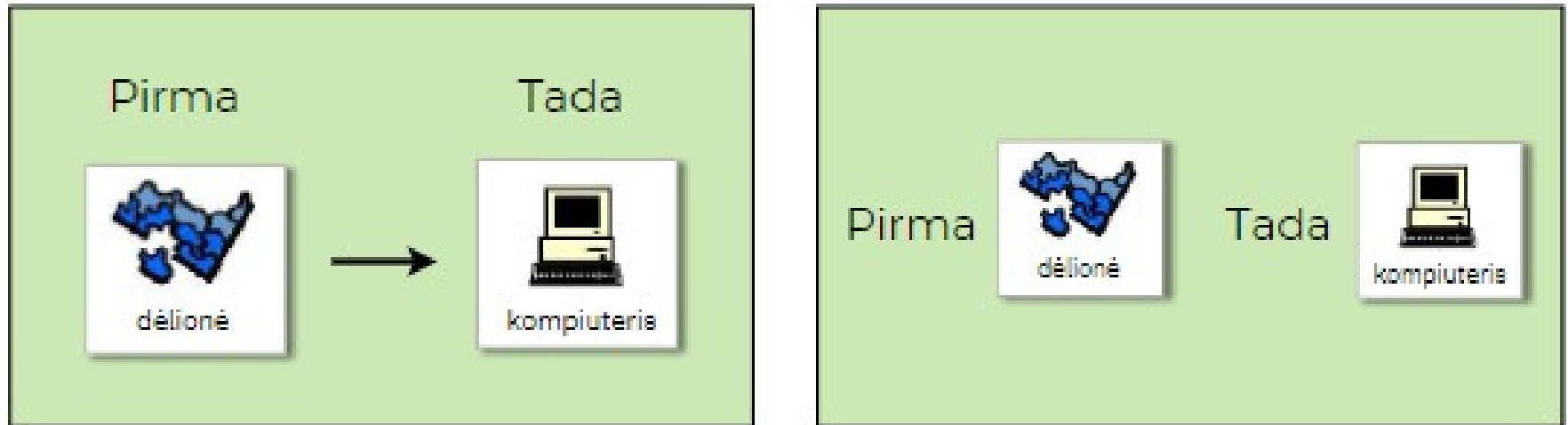
Pasirinkimų lentelė

Laisvas laikas		Mano pasirinkimas
 Kuladėlės	 Knyga	
 Ponas Pablogaitis	 Piešinys	

Ši priemonė labai svarbi, nes ASS turinieems vaikams pasirinkti dažnai yra sudėtinga. Kiekvienas iš žingsnių jiems gali būti nelengvas, nes pirmiausia tenka išklaustyti visą variantų sąrašą, įsiminti kokie variantai buvo išvardyti, ir po to išsirinkti vieną iš jų, o galiausiai pasakyti jums, ką pasirinko.

Tvarkaraščio kūrimas

Paprastas tvarkaraštis „Pirma – tada“

Pavyzdžiai

Pirma nusiplauk rankas, tada užkąsi.

Pirma darbas, tada kompiuteris.

Pirma poilsis ant kilimėlio, tada laisvas žaidimas.

**Nemokantiems skaityti vietoj žodžių geriau pateikti
skaičius 1 ir 2.**

Kaip parengti kitus darbuotojus

Labai svarbu, kad apie naujojo mokinio poreikius informuotumėte visus darbuotojus, su kuriais gali susidurti mokinys.

- Kiti dirbantys mokytojai (tikslingi susirinkimai pereinant iš pradinio ugdymo į penktą klasę);
- bibliotekos darbuotojai,
- mokyklinio autobuso vairuotojas,
- valgyklos bei administracijos darbuotojai.

Jiems visiems gali tekti bendrauti su mokiniu stresinėje situacijoje. Taigi jie privalo žinoti kaip geriausia su šiuo vaiku bendrauti, kada ir kaip įsikištų, jeigu kas

Informacijos pateikimas

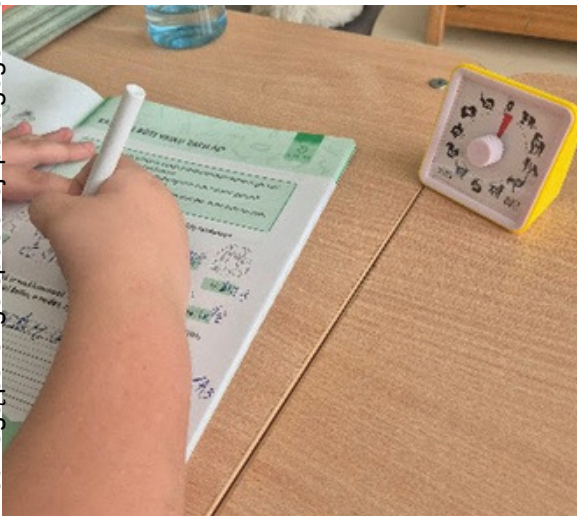
- Informaciją pateikite vizualiai:
 - Video pristatymai
 - Interaktyvus pristatymas
 - Naudokite daiktus
 - Žaidimo forma
 - Technologijų naudojimas
- Įtraukite patyriminę veiklą:
 - Paremtą pojūčiais ir logika
 - Praktinė veikla

Kaip padėti susikaupti ASS turinčiam mokiniui?

Atgalinio skaičiavimo laikrodis pamokoje padeda susikaupti ir kontroliuoti veiklas

Šviesos lenta

Pasunkinta liemenė
slopina hiperaktyvumą ir padeda
susikaupti

Žaidimas su kinetiniu smėliu veikia kaip antistresas

Burbulų vamzdis - nusiramino priemonė

Burbulų vamzdis sukuria įtraukiantį, užburiantį ir žaismingą efektą vaikams stebint oro burbuliukus judančius vamzdžiu aukštyn ir keičiantis spalvotai šviesai. Automatiškai besikeičiančios spalvos, lengvai surenkamas.

Taktilinė stimuliacija

Klausos stimuliacija

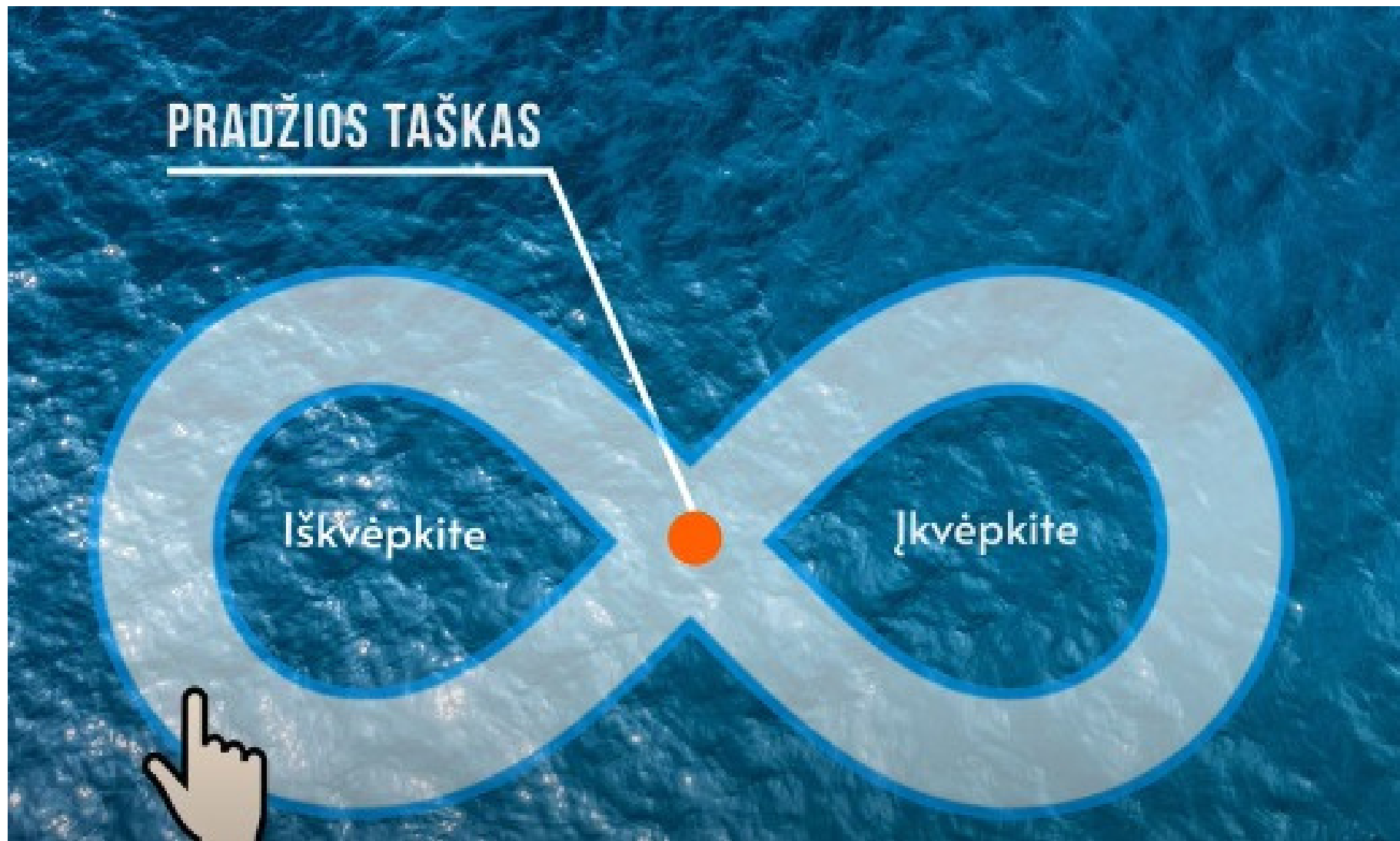
Vizualinė stimuliacija

Dėmesio sutrikimas / hiperaktyvumas
(ADHD - ADD)

Autizmo spektro sutrikimas

Kvēpavimo pratimai nusiraminiui Pvz.

Kvėpavimo pratimai nusiramimui

Pvz.

PRADŽIOS TAŠKAS

Įkvėpkite: 1, 2, 3, 4

Sulaikykite: 1, 2, 3, 4

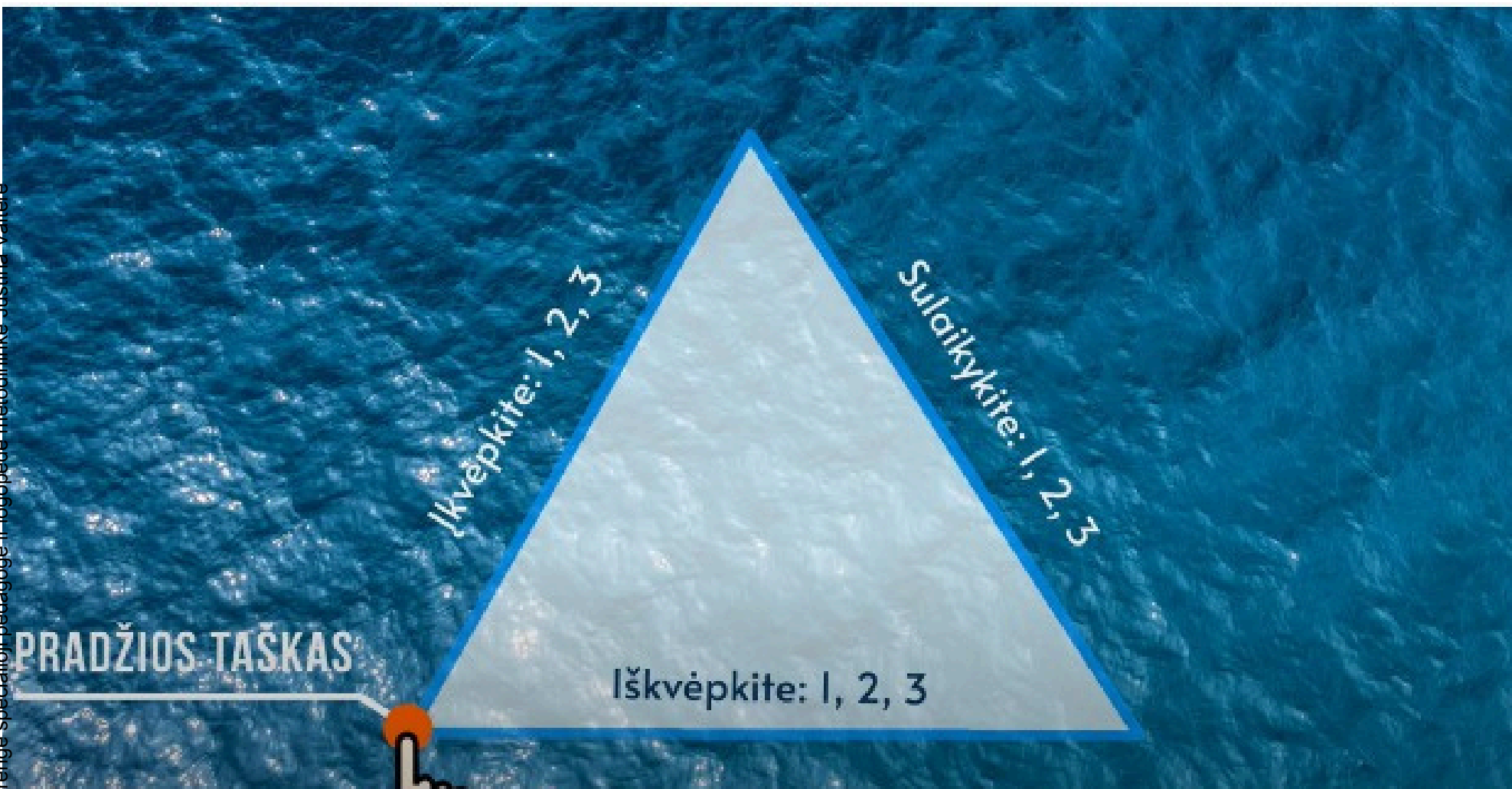

Sulaikykite: 1, 2, 3, 4

Iškvėpkite: 1, 2, 3, 4

Kvėpavimo pratimai nusiramimui

Pvz.

5-4-3-2-1 ar 5 pirštų pratimas
įsižeminimui bei nerimo minčių nukreipimui

pamatyk **5** skirtingus dalykus

išgirsk **4** skirtingus garsus

paliesk **3** skirtingus daiktus

užuosk **2** skirtingus kvapus

Kaip valdyti emocines krizes ASS turinčiam mokiniui?

Emocinės krizės

Emocinė krizė nėra pykčio priepuolis, todėl su tuo turite susitvarkyti kitu būdu.

Emocinę krizę sukelia **neįveikiama situacija, iš kurios mokinys negali išsisukti, pavyzdžiui, painus socialinis susidūrimas ar nerimas, kurį sukelia staiga pasikeitę planai.**

Tai sensorinės sistemos perkrova, kurios vaikas negali suvaldyti ar sustabdyti.

Mokinys...	Pykčio priepuolis	Emocinė krizė
Stebi, kaip reaguojate?	✓	x
Kreipia dėmesį į savo saugumą?	✓	x
Kontroliuoja savo elgesį?	✓	x
Bando pasakyti, ko jam reikia?	✓	x
Nusiramina vos tik išsprendus situaciją?	✓	x

Emocinių krizių valdymas

Vaikų, turinčių ASS, emocinės krizės gali būti intensyvios. Jos gali prasidėti staiga ir trukti valandas. Svarbiausias dalykas valdant emocines krizes yra suprasti, kas jas sukelia, kad galėtumėte iš anksto imtis veiksmų ir užkirsti joms kelią.

- **Pašalinti dirgiklį.**
- **Jeigu nežinote, koks tai dirgiklis, išveskite patį vaiką į saugią vietą, kurioje jis nesusižeistų ar nesužeistų kitų.**

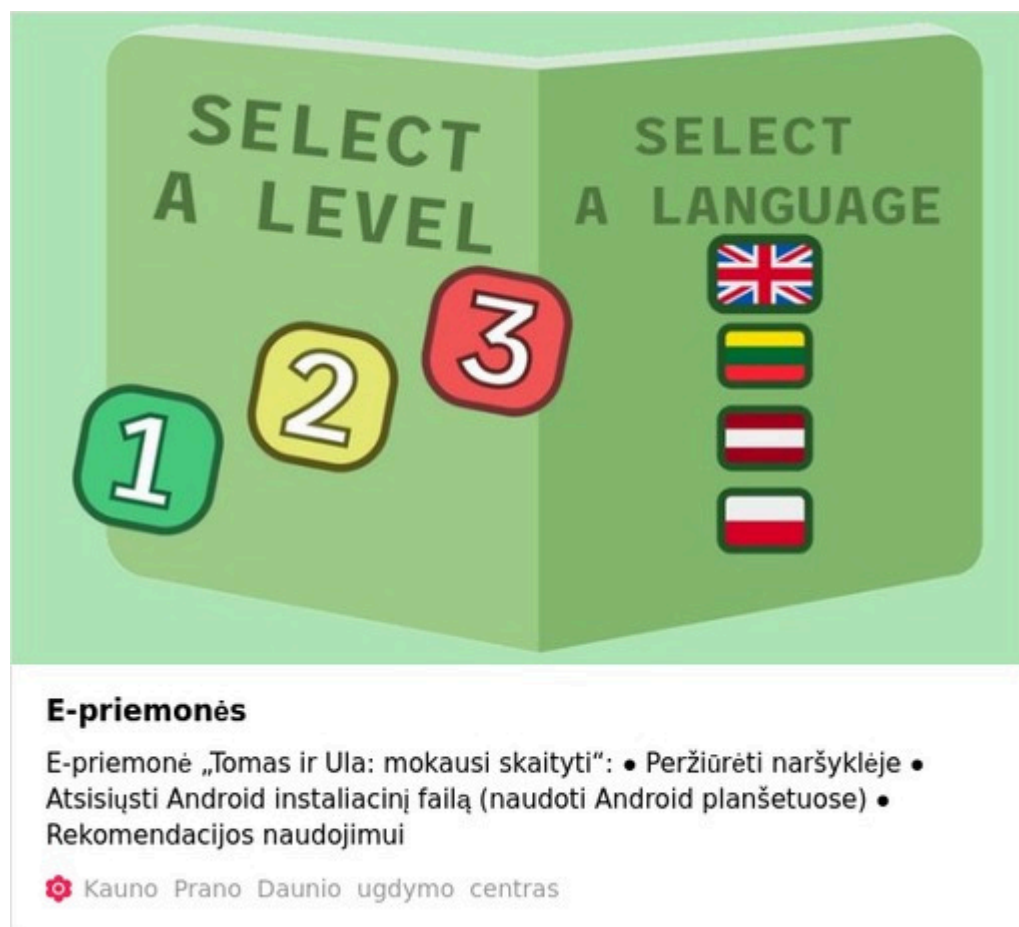
Sensorinis kambarys

Mobilios programėlės ir interaktyvios priemonės, skirtos ASS turinčių vaikų skaitymo ir socialinių įgūdžių lavinimui

Mobilios programėlės, skirtos ASS turinčių vaikų skaitymo ir socialinių įgūdžių lavinimui :

E-priemonė „Tomas ir Ula: socialinės istorijos“

E-priemonė „Tomas ir Ula: mokausi skaityti“

Skaitmeninės mokymo priemonės „EduSensus“ (e.mokykla)

Priemonė skirtą mokymosi sunkumų ir raidos sutrikimų turinčių vaikų ugdymui.

- ☒ Logoritmika
- ☒ Logožaidimai
- ☒ Žodžių žaidimai
- ☒ Pažiūrėk ir pasakyk
- ☒ Kalbantys paveikslėliai
- ☒ Žingsnis po žingsnio

Skaitmeninės mokymo priemonės “FREPY planeta”

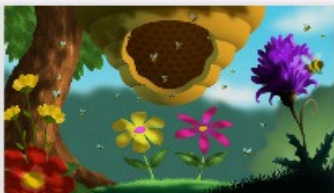
**FREPY planeta - interaktyvios ir daugiafunkcinės
kalbos terapijos priemonės**

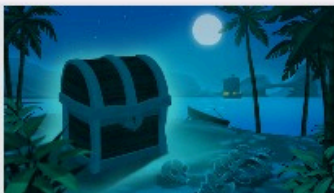
Interaktyvių priemonių kūrimas „Lumio“ programa.

Naujausi

[Žiūrėti daugiau →](#)

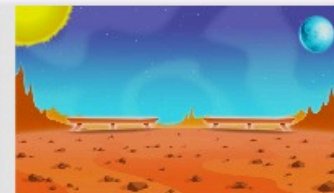
Paukščiai
2024-10-24

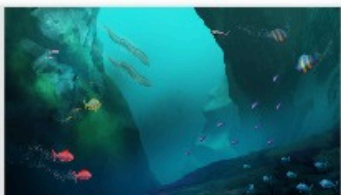
Mėnesiai
2024-10-24

Priešingos reikšmės žodžiai
2024-10-24

Žodžiai su garsu R ir su gars...
2024-10-07

LIETUVOS ETNINIAI REGI...
2024-02-21

Lietuvos medžiai
2024-09-26

Lietuvos miestai
2024-10-03

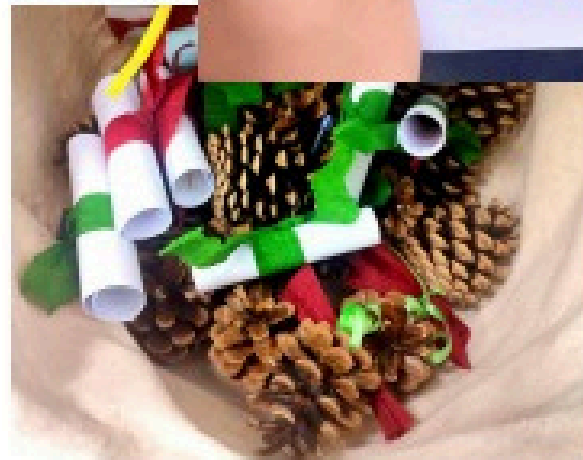
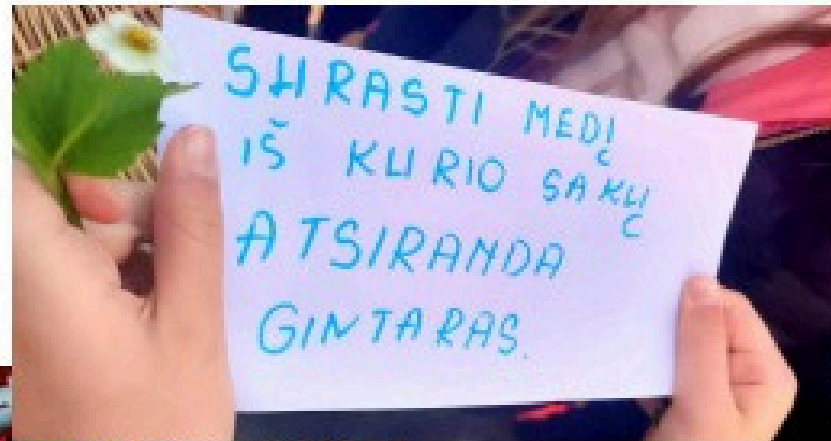
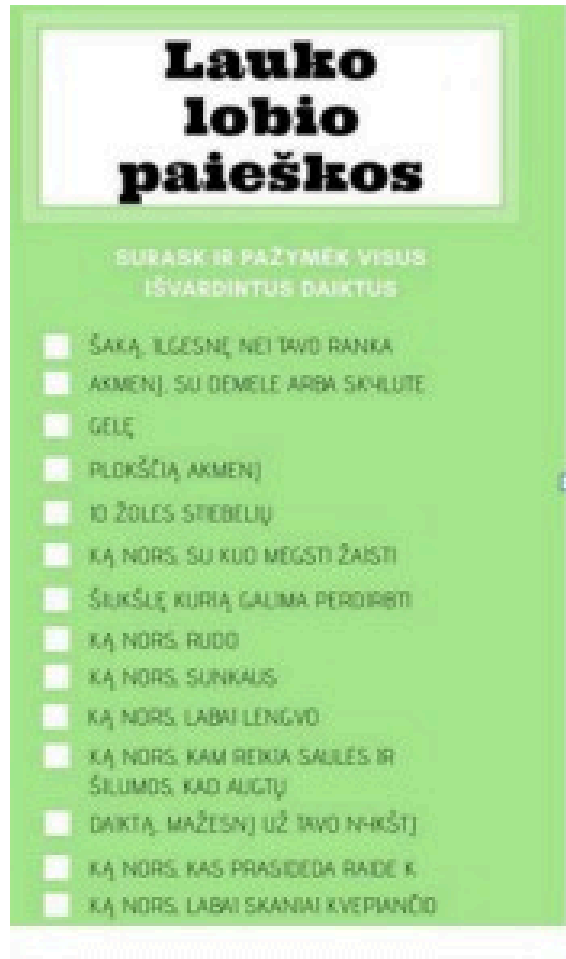
Lietuvos paukščiai
2024-04-15

Veiklos pamokoje ASS turintiems mokiniam

Veiklų Pvz.

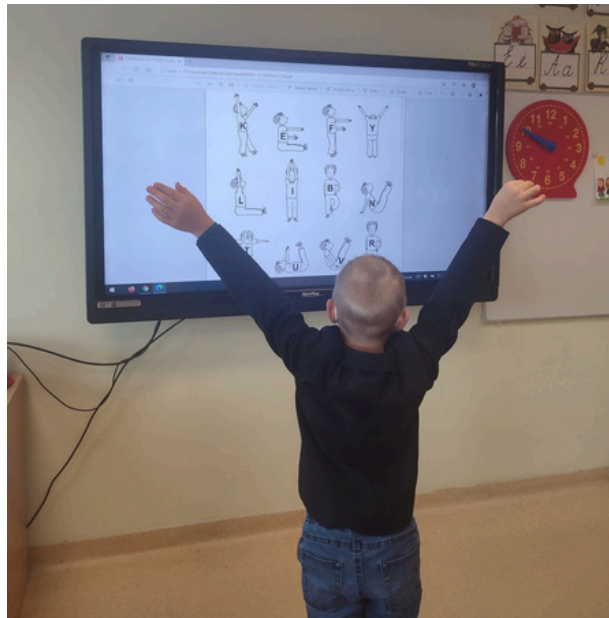
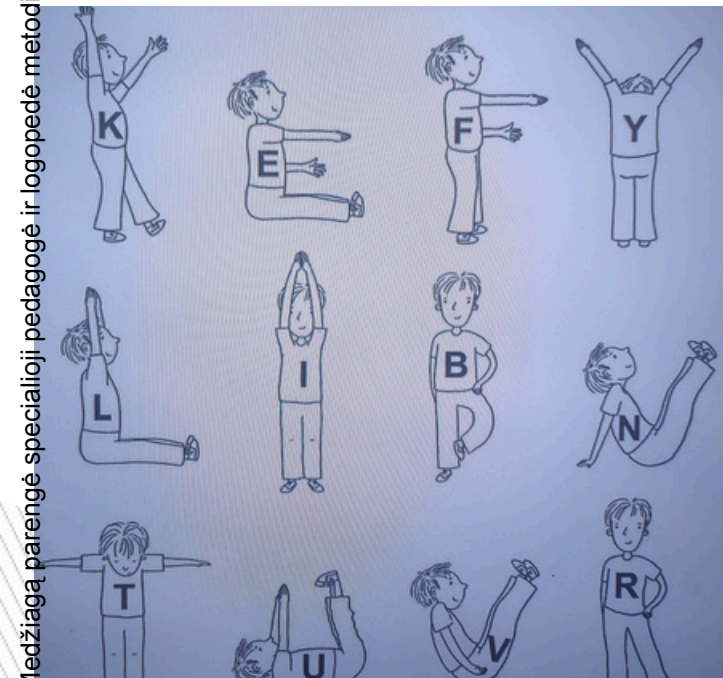
Lobio paieška pamokoje

Veiklų Pvz.

Patyriminė veikla

- Smagi ir pozityvi, paremta pojūčiais ar loginiu/vizualiniu mąstymu

Veiklų Pvz. Patyriminė veikla

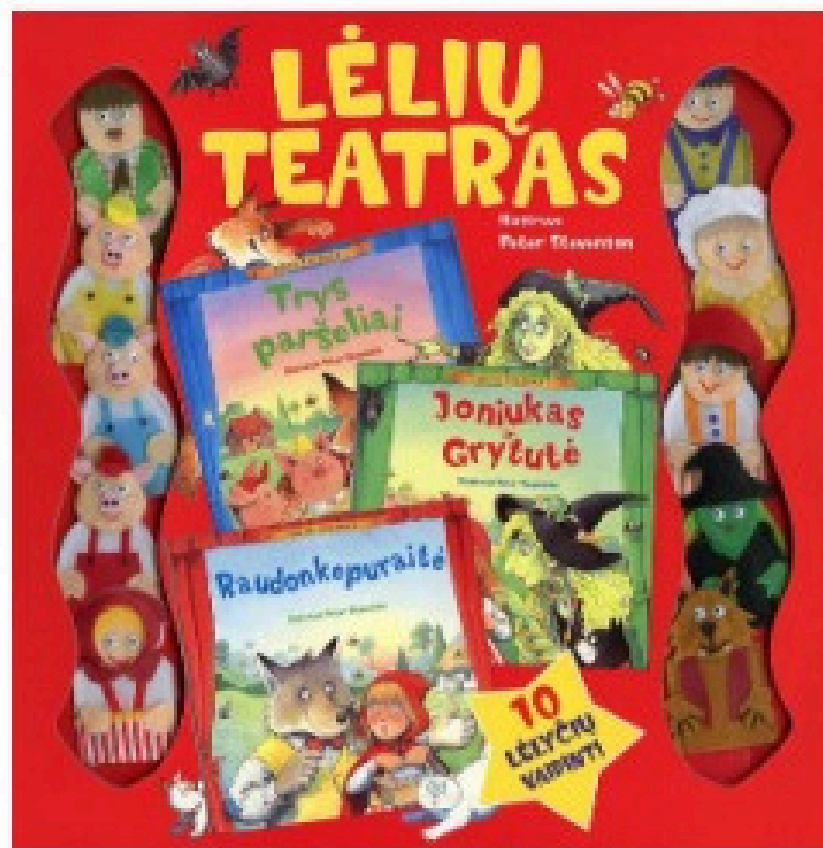
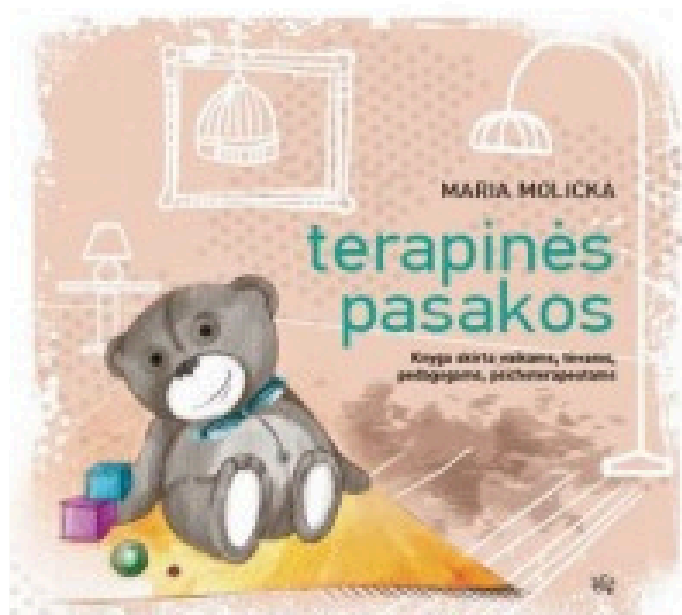
Veiklų Pvz. Patyriminė veikla

Šviesos stalo panaudojimas lavinant kalbinius gebėjimus

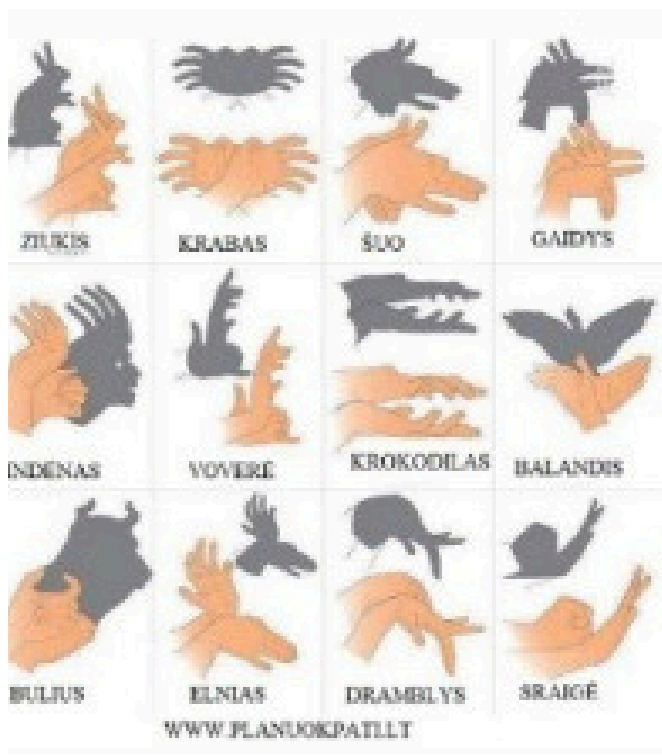
Veiklų Pvz.

Pasakų sekimas ir vaidinimas

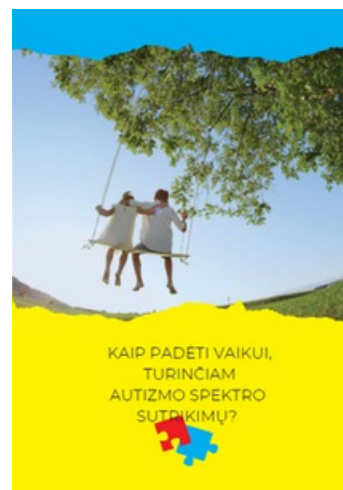

Šešėlių teatras

- Rankų šešėlių teatras
- Pasakos herojų/
personažų šešėlių
teatras

Rekomenduojama literatūra PDF formatu

Egzaminių (PUPP) ir patikrimųjų turintiems darbų(NMPP) pritaikymas ASS turintiems mokiniam

NMPP PRITAIKYMAS

Mokinio, turinčio specialiųjų ugdymosi poreikių, tėvams (globėjams, rūpintojams) raštu pateikus mokyklos vadovui prašymą ir susipažinti skirtą pedagoginės psichologinės tarnybos pažymą apie pasiekimų patikrinimo užduoties formos ir vykdymo instrukcijų pritaikymo pobūdį arba specialiųjų ugdymosi poreikių vertinimo formą, **pritaikoma NMPP užduoties forma ir vykdymo instrukcijos.**

PUPP PRITAIKYMAS

Mokiniui (ir/ar jo tėvais), turinčiu specialiųjų ugdymosi poreikių dėl specifinio mokymosi (skaitymo) sutrikimo, bendrųjų mokymosi sutrikimų ar dėl įvairiapusio raidos sutrikimo, poreikį **organizuoti pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimą atskiroje patalpoje, kai užduotys, pateiktos raštu, būtų vykdytojo perskaitomos ar įgarsinamos, naudojant informacines technologijas;**

Surinktų mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių dėl specifinio mokymosi (rašymo) sutrikimo, bendrųjų mokymosi sutrikimų, **įvairiapusio raidos sutrikimo lietuvių kalbos ir literatūros bei pasirenkamosios gimtosios kalbos originalius (neatšviestus) ištaisytus 3-4 rašto darbus (rašinius, diktantus, atpasakojimus, savarankiškus kūrybinius darbus.**

įtrauktis
Skirtingi kartu

**Lietuvos įtraukties švietime
centras**

Pabaigai

- Jei pažįstate vieną žmogų, turintį autizmą, pažįstate vieną žmogų turintį autizmą.
Mes turime skirti daug daugiau dėmesio tam, ką vaikas gali,
- o ne ko negali padaryti.

– Kokie patys drąsiausi
žodžiai, kuriuos esi
ištaręs?, – paklausė
Paršelis.

– Man reikia pagalbos, –
atsakė Mikė Pūkuotukas.

Dėkoju už dėmesį!

